

БСК(б)П Саха
убаластаабы
комитетын бастакы
секретара
И.Е.Винокуровы мин
биирдэ эрэ чугастан
көрбүттээхпин.
Ол өрдөөбү,
1950 сыллаахха
быһыылааба,
пединститутка
студенны сылдыар
кэмнэрбэр өктөөп
бырааһынныгар этэ.

Бырааһынныкка мэлдьитин итирик кэлэн мэхэйдир уолаттары киллэримээри биһигини аангга харабыллата туруорбуттара. Ол онно, дьуһурунаиды турдакпытна, биир төрөл уңуохтаах, үөһэ сэнгийэтигэр тор курдук хара бытыктаах киһи биһиэхэ кыһаммакка түргэн үлүгүрдик хаһаайын курдук хааман ааспытын өйдүүбүн. Кэнниттэн биир киһи баһыһыннарылаах этэ. Кэнники билбиппит, ол телохранителэ үһү. "Ити обком секретара Винокуров", — дэстилэр уолаттар. Билигин курдук тоҕо эрэ пединститут салалтатыттан кинини ким да утары көрсүбэтэ. Билигин курдук үгүс арыалдыта да суоҕа.

Сыччак. Ол кэннэ мин кинини көрбөтүм. Хата, ол оннугар кини туһунан үгүстүк дьонтон истибитим. Кэнники аһаҕас кэмнэр кэлбиттэрин кэннэ ол истибиппин архив докумуоннарын кытары сэргэ тутан, И.Е.Винокуров урукку обком секретара, туох киһитин, кини биһиги көлөнүэбүтүгэр туох оруолламытын толкуйдаан өйдөөн көрбүтүм...

Чурапчыга сэрии сылларын даҕаһа уту кураан. Онгойо уолан бадараанынан көрбүт күүлэртэн сытыйбыт уу ыарахан сыта аңгылайар. Күөх диэнтэн мэлыйбит алаас хонуулаара аһыга үөнүнэн кыыныбар. Тыага өрт уота баран күн-ый көстүбэт буруота. Сүөһү ыран охтор, дьон хоргуяан өлөр — мин, биһиги, оонньооботох оҕо сааспыт ыар даҕаны сылларга аһаахтаабыта.

Билигин мин иннибэр Чурапчы улуунун төрүт олохтообун 80 саастаах Д.Д.Гуляев мэхэ кэриэс хаалларбыт ахтыта сытар. "Чурапчы оройуона 1940-41-42 сылларга уту кураангга ото-маһа кууран-хатан, сирин симэһинэ быстан, кизг алаастарыгар салаа да от тахсыбата, тыымпы кыра көлүө күүлэр тулумнара көбөрбүтүн аһыга сиэбитэ... Көспүт колхозтар сылгыларын Уус-Майскай оройуонун колхозтарыгар идьэ баран иһэр сылгыһыттар Чурапчы эргэ балыһытын таһынаабы

СҮНҮӨХТЭЭХ БЭЙЭМ СҮГҮРҮЙЭБИН

эдэр сыбыдыал мастарга баайан икки хонукка, от суох буолан, аһаппакка хоннорбуттара икки метр аллараа өттүнэн кыһыл этигэр тийэ суллаан кирбэттэрэ уонна Уус-Майскайга тийбэккэ суолга охтубуттара. Көспөтөх колхозтар сылгыларга, бэл кырдыаҕас үөр атырдыра, сиргэ охтубуттара, бэрт абыайах чэгиэн бизлэр эрэ орлуттара".

Саха сирин оройуоннара маннькы издээнгэ түбэспит кэмнэригэр республикаҕа мунгур ыраахтаабы буолан олоҕор толору былаастаах киһи партия обкомун секретара И.Л.Степаненко тугу гыммыт эбитигэр? 1942 сыл ахсынны 21 күнүгэр кини маннькы дьон чып кистэлэн ыйылары ыталаабыт: "Во многих колхозах Таттинского, Амгинского, Мегинского, Кангаласского, Горного, Чурапчинского и других районов растаскивание скота, причем меры к восстановлению этого скота своевременно не принимались и виновные в ряде случаев оставались безнаказанными. Как ни странно, но в этих районах уже с осени имели место случаи падежа скота "от истощения", "бескормицы", тогда как в действительности этот скот был разворован хищнически и хищнически забит. Поскольку такие случаи в подавляющем большинстве проходили без внимания руководящих районных организаций, антиколхозные элементы еще более нагнали и растаскивание общественного скота с наступлением зимы приобрело массовый характер".

Баар балаһыанньаны хайдахтаахтык билбэт буолуу, норуоттан тэйн аһыныгаһа суох муус сүрэхтэнни мантан көстөрүтү Степаненко, Муратов, Анашин, о.д.а. ити сүт-сүтүрбэн сылларыгар республиканы хайдах салалтыыларын туһунан үгүс докумуоннары булуохха сеп... Ол эрэри мин бэйэм тус бэйэбин, эппинэн-хаамынан билбиппин эрэ этиим. Ити сылларга биһиги кыраакый "Эдэр ычач" колхозлуттан уонтан тахса киһи хоргуяан өлбүтэ. 1942 сыллаахха атырдьах ыйын 11 күнүгэр буолбут БСКП(б)П Саха убаластаабы обкомун бюрота тэрийбит Анашин Н.Г., Борисов С.З., Николаев С.Г., Захаров А.И., Паулин А.В., Егоров Е.В., Келе-Пеле Я.Ю., Алексеев састааптаах комиссиянан ытыллыбыт Чурапчыттан хоту көһөрүүгө баран чугас аймактарбыт өлүтэлээбиттэрэ. Оттон ити сылларга мин бэйэм, бары колхозтаахтар сыккырыр ты-

ыммыт эрэ хаалбыта: аһылыкпыт дьон охтон өлбүт сүөһү собулбата уонна үөрэ ото буолара, ону кытта күн айыы ыарахан үлэ — барыбытын даҕаны өлөр уһукка аҕалбыта.

Онтон эмискэ колхозтаахтарга итии аһылык бурдук бизрэр, бурдук атаҕа түгэтэр буолбуттара. Ол дьону хоргуяан өлүүтүн өрүһүбүтэ.

Тыа нэһиликтэригэр олоҕор дьон, ордук биһиги, кыра оболор, ол туохтан буолбутун билбэт этибит. Фронт туһугар үлэлээн дьон үгүстүк тахсан араатардыр да боломуочундар республика урукку салалтата уһуллан, саҥа киһи салайан эһигини өрүһүдэ диэбиттэрин өйдөөбүтүм. Арай сибилгин эрэ ити барыта хайдахтаах ыар, уһун охсуһуу кэнниттэн сибилгини архив докумуоннарыттан үөрэтэн эрэ баран, ону тириэрдэ өйдүүгүн: миигин, мин курдук биһиги көлөнү дьонун, өлөр өлүүтүн өрүһүбүт, күн-ый буолбут киһинэн Илья Егорович Винокуров эбит дьон. Ол иһин кини үтөө аатыгар, кини сырдык кэриэһигэр сүһүөхтээх бэйэм сиргэ тийэ сүгүрүйэбин.

1952 сыл. Үөрэбинэн-ойунэн биһигиттэн чорбойбут мунҕ эрэ соҕотох киһибитин Г.П.Башарины куолубутунан экирэтти, кэнэйдээһин... Ол уханыгар обустаран мин эмиз хайыыга түбэһэбин. Ол гынан баран, оччотообу биһиги туох орууллаах буолуохтаахпыт — эдэр саас иннигэһэ-толлуҕаһа суох санаатын, ыраас дуһабыт, сүрэхпит баатын эрэ таспытыгар таһаарбыппыт эбитэ буолуо. Эмиз билигин, букатын кэнники эрэ, билэбин ханнык улахан охсуһуулар культурнай нэһилиэстибэ тула барбытырын, ол онно обком секретара И.Е.Винокуров оруолун.

Өссө 1945 сыллаахха Кытааннах сэттэ кылаастаах оҕоһууларын оболоро Кулаковскай "Ойуунун түүлүтүн" нойосуустаан вечердэргэ ааҕалларын өйдүүбүн. Итинтэн кэнники сылларга Кулаковскай, Софронов, Неустроев айымньыларын ааҕан, үөрэтэн барбыппыт. Кинилэр биһиги көлөнү эйгүгэ-санаатыгар төһөлөөх дириг, үтөө ылыктары хаалларбытара буолуой? Биһиги барыбыт төрөөбүт литературабыт силлэстэх, төрүттэх, олохтоох курдук санаабыппыт баара. Ол гынан баран, ити барыта 1952 сыллааҕы айдаанынан түмүктэммитэ...

И.Е.Винокуров обком секретарыттан уурайан да баран, бэйэтин сахатын интеллигенциятын

көмүскэхэрин тохтоппотоҕо. 1952 сыл муус устар 7 күнүгэр Г.П.Башарины көмүскэхэн Г.М.Маленковка суруйбут суругуттан быһыта тардыыны аҕалабын: "На собрании партактива... в своем часом выступлении второй секретарь ОК ВКП(б) тов. Лямов в весьма раздраженном состоянии заявил, что книга Башарина не ограничивается простыми извращениями, а содержит линию против интернационализма, что Башарин не выдает своих идеологов..."

"На бюро обкома от 6 февраля 1952 года по этому вопросу министр госбезопасности в своем выступлении заявил о том, что речь идет о политическом течении, что Башарин стоит не на советской позиции — поощрять его нельзя, что Башарин является знаменосцем буржуазного национализма, что Башарин как идеолог сознательно поднял буржуазный национализм..."

"Прокурор республики тов. Артемов на бюро кричит о том, что Башарина немедленно привлечь к уголовной ответственности за буржуазный национализм..."

Билигин толкуйдаан көрдөхкө, И.Е.Винокуров уонна кини курдук чэһинэй, көнө санаалаах дьон собуруу аһыныылара, кинилэр көмүскэхэн туруорсуулаара, туруулаһылара саха интеллигенциятын үрдүнэн ол кэмгэ ыаһыбыт былыты суйдаабыт, сабардаабыт кутталтан быһаабыт эбит.

Историяҕа биридилээн дьон дьайыылара күтүр улахан суолталааҕа киниэхэ барытыгар биллэр. Урукку тоталитарнай режим саана ол ордук улахан этэ.

Биризмэттэн ордук сыанаһыт судууа суох: ким кимин, кини дьайыһытын ньыланнааччы хайбалын кумахтан хатыллыбыт курааннах тыһыттан ырааһырдан, сөҕөрдөн ытсыка ууран, харахха көрдөрөн биэрэр.

Киһи киһи тус-туһунан. Обком секретардарга эмиз.

И.Е.Винокуров уонна кини курдук норуоттарын туһугар, кини өйүн-санаатын ситиһини баайын көмүскүүр иһин бэйэлэрин олохторун сиртэбэлири да кэрэбэккэ туруулаһыт эр сүрэхтээх саха нурдун уолаһарын ааттара бар дьон сүрээр мэлдьитин тыһынаах буолуоҕа.

Василий ЯКОВЛЕВ-ДАЛАН.
Саха Республикатын народнай суруйааччыта.